

การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชน
ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
Enhancing Participatory Waste Management Process
in Phon Sub-district, Kham Muang District, Kalasin Province

เมตตา เก่งชูวงศ์ *1

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

E-mail: metta.k @ rmu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะและศึกษาแนวทางในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งได้เลือกหมู่บ้านใหม่ชัยมงคลเป็นพื้นที่นำร่องของตำบลโพน การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ให้กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 11 คน เป็นกลไกดำเนินการหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ เริ่มตั้งแต่ร่วมในการค้นหาประเด็นปัญหา ร่วมคิดวางแผนร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล ขั้นตอนกระบวนการวิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้ 1) การเรียนรู้สถานการณ์ร่วมกัน เป็นการศึกษาสถานการณ์และหาประเด็นปัญหาขยะด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม 2) ขั้นตอนดำเนินการ เป็นการศึกษาพฤติกรรมและความคิดเห็นในการจัดการมูลฝอยของประชาชนตำบลโพนด้วยการใช้แบบสอบถาม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการขยะและร่วมดำเนินการปฏิบัติ 3) ขั้นตอนประเมินผลด้วยการถอดบทเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบบันทึกและแบบสอบถาม โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยเป็นดังนี้

1. สถานการณ์ขยะของตำบลโพน พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลโพน มีลักษณะช่วยในการเก็บขนรวบรวมขยะของแต่ละหมู่บ้านแบบวันเว้นวัน โดยกลุ่ม อสม.เห็นร่วมกันว่าขยะอันตรายโดยเฉพาะถ่านไฟฉายเป็นประเด็นปัญหาเนื่องจากมีขนาดเล็กและใช้กันทุกครัวเรือน แต่เป็นสิ่งที่คนในชุมชนจะทิ้งรวมลงถังขยะซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลโพนจะกำจัดขยะที่เก็บรวบรวมมาโดยวิธีการฝัง

2. ผลการศึกษาพฤติกรรมและความคิดเห็นในการจัดการมูลฝอยของประชาชนตำบลโพน พบว่าโดยภาพรวมประชาชนมีพฤติกรรมในการจัดการขยะระดับปานกลาง (\bar{X} =2.0779, S.D.=0.7013) และมีความเห็นด้วยในการจัดการขยะระดับมาก (\bar{X} =4.2576, S.D.=0.6679) และกลุ่ม อสม.ได้ร่วมกันหาแนวทางจัดการขยะถ่านไฟฉาย โดยนำขวดน้ำพลาสติกมาใช้แล้วมาเป็นภาชนะรวบรวมและทำการแจกทุกครัวเรือน

¹ ตำแหน่ง อาจารย์ สังกัดสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี E-mail metta.k @ rmu.ac.th

ของหมู่ 8 บ้านใหม่ชัยมงคล ร่วมกับการเก็บข้อมูลปริมาณน้ำหนักรถไฟขยะที่เกิดขึ้น (จำนวน 111 ครั้วเรือน) ซึ่งพบว่ามึ้นน้ำหนักเฉลี่ย 469 กรัมต่อครั้วเรือนต่อเดือน

3. การประเมินผลจากการถอดบทเรียน พบว่า การดำเนินกิจกรรมการคัดแยกขยะผ่านไฟฉายช่วยทำให้เกิดความตระหนักถึงปริมาณของขยะอันตรายที่ถูกทิ้งสู่สิ่งแวดล้อม และประชาชนให้ความร่วมมือด้วยดี กลุ่ม อสม.จึงเห็นร่วมกันว่าจะให้มีการจัดตั้งกลุ่มรับซื้อขยะจากประชาชนที่สนใจสมัครเป็นสมาชิกอาสาสมัครสิ่งแวดล้อม โดยโครงการที่จะเกิดขึ้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการจากองค์การบริหารส่วนตำบล โพน

คำสำคัญ : การจัดการขยะชุมชน การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม

ABSTRACT

The purpose of this research was to strengthen the community participation process in waste management, and study the guidelines to participatory waste management of Phon Subdistrict, Kham Muang District, Kalasin Province, by using integrated Method. Ban Mai Chai Mongkhon, it's a pioneer area that selected from Phon District . With 11 village health volunteers from the, they were the main power to impel activities and together searching problems, planning, Share ideas Co-operation, and joint evaluation. The research process is carried out in the following order: 1) Learning the situation together process, was searched situations and the issue of waste problem by focus group. 2) Implementation process, was studied behavior and opinions in solid waste management of people in Phon district by questionnaires which to set guideline for waste management and co-operation 3) The evaluation process by storytelling. The tools for datas collection were recorder form, and questionnaires. The data analysis using descriptive, percent, mean, and standard deviation.

The Results were as following :

1. The waste situation of Phon Subdistrict found that Administrative Organization of Phon Subdistrict Administration Organization has a pickup truck to help collect the garbage from each village every other day. The VHV group sees that hazardous waste, especially batteries, is a problem because it is small and used in every household, but it's something that people in the community will throw away into the trash, which the Tambon Administrative Organization of Phon will eliminate the garbage that collected by embed.

2. The results from the study of behavior and opinions from solid waste management of people in Phon district showed that, overall, people had a moderate level of waste

management behavior and had agreed on the waste management at the high level ($\bar{x} = 4.2576$, $SD = 0.6679$) also the community Village Health Volunteer Group (VHV) find the ways to manage battery waste by using the non-using plastic water bottle as a container to collect and distribute to every household of Moo 8, Chaimongkol Village and collecting battery weight data (number of 111 households) which found that the average weight is 469 grams per household per month.

Keyword : Enhancing Participatory Community Waste Management

บทนำ

ความเป็นมาของ (Main Idea/ประเด็นวิจัย)

“ขยะ” เป็นเรื่องใกล้ตัวคนไทยทุกคน เพราะคนสร้างขยะขึ้นเกือบจะตลอดเวลา และเมื่อสภาวะแวดล้อมของชุมชนจำนวนเกือบจะทั่วทั้งประเทศ เปลี่ยนเป็นสภาวะแวดล้อมแบบชุมชนเมือง ปัญหาการจัดการขยะจึงกลายเป็นปัญหาใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่ปัจจุบันการหาซื้อหรือเช่าที่ดินชนบททำเป็นสถานที่ทิ้งและจัดการกับขยะด้วยวิธีที่ไม่ซับซ้อนเช่น วิธีการกลบฝังไม่ใช่เรื่องง่ายแล้ว ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นนี้ นอกจากจะมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นแล้ว ความรุนแรงที่มากขึ้นในปัจจุบันยังมาจากปัจจัยของการเจริญก้าวหน้าทางการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ไม่หยุดยั้ง ก่อให้เกิดการเลือกบริโภคที่หลากหลายสำหรับประชาชนทั้ง สินค้าอุปโภค บริโภค วัสดุอุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมถึงการให้บริการที่มีความหลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มของเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์รูปแบบใหม่ ๆ ที่มีการนำเข้าสู่ตลาดผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง จากรายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2559 ของกรมควบคุมมลพิษ (2560) พบว่าในปี พ.ศ. 2559 มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นของประเทศไทย 27.06 ล้านตัน คิดเป็นอัตราการเกิดขยะมูลฝอยที่ 1.14 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ซึ่งจากสถานการณ์ที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551-2559 พบว่าประเทศไทยยังมีแนวโน้มของขยะมูลฝอยทั้งปริมาณและอัตราการเพิ่มขึ้นสูงทุกปี ในขณะที่อัตราขยะมูลฝอยที่ถูกนำไปกำจัด และอัตราขยะมูลฝอยที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้ วิกฤตปัญหาขยะมูลฝอย จึงถือเป็นหนึ่งในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากปัญหาที่ความรุนแรงมากขึ้นทั้งด้านปริมาณขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ดำเนินการไม่ถูกต้องยังคงไม่ได้รับการปรับปรุง รวมทั้งในสังคมเมืองที่มีการขยายตัวสูงตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดการบริโภคเพิ่มขึ้น ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยในสังคมเมืองเพิ่มขึ้นตามไป ปัญหาดังกล่าวได้ทำให้คณะรัฐมนตรี ในคราวประชุมเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2559 ลงมติเห็นด้วยกับแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559-2564) ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับกระทรวงมหาดไทยจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของ

ประเทศระยะสั้น (พ.ศ. 2559-2560) โดยจัดทำแผนปฏิบัติการ“ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง“ประชารัฐ” ระยะ 1 ปีด้วยการใช้หลักการ 3 Rs คือ การใช้น้อย ใช้น้ำ และนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งจังหวัดกาฬสินธุ์ได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด-3Rs-ประชารัฐ” โดยมีเป้าหมายร้อยละ 100 ของส่วนราชการ สถานศึกษา ศาสนสถาน ภาคเอกชน และสถานประกอบการให้มีการลดและคัดแยกขยะ หรือนำกลับมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ จังหวัดกาฬสินธุ์ยังกำหนดให้หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือดำเนินงานตามแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด-3Rs-ประชารัฐ” (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดกาฬสินธุ์, 2560)

ความสำคัญของ (Main Idea /ประเด็นวิจัย)

ตำบลโพธิ์ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ให้ความสำคัญและดำเนินการในเรื่องดังกล่าวโดยได้จัดให้มี “โครงการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่” เป็นข้อบัญญัติหนึ่งของตำบลประจำปีงบประมาณ 2561 จากการสอบถามข้อมูลของคณะผู้วิจัยเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2560 นั้นพบว่า องค์กรบริหารส่วนตำบลโพธิ์มีรถเก็บขนขยะขนาดเล็กจำนวน 1 คันซึ่งการให้บริการเก็บขนรวบรวมยังมีประสิทธิภาพที่ไม่ดีนัก ขณะเดียวกันยังเก็บขนรวบรวมได้ไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 7 หมู่บ้านทุกวัน โดยในปีที่ผ่านมาองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ ได้ดำเนินการหลายกิจกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ อาทิเช่น ให้ความรู้แก่ผู้นำในการคัดแยกขยะ การไปศึกษาดูงานที่เทศบาลบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นและเทศบาลสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ และจัดงบประมาณสนับสนุนให้ทุกหมู่บ้านมีกิจกรรมการรับซื้อขยะในชุมชน อย่างไรก็ตาม พบว่ายังมีขยะมูลฝอยปริมาณที่มาก และประชาชนยังเห็นว่าขยะที่เกิดขึ้นเป็นหน้าที่ของหน่วยงานท้องถิ่นที่ต้องรับผิดชอบ ดังนั้น คณะผู้วิจัย ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์และผู้แทนจากแต่ละชุมชนได้ร่วมกันกำหนดประเด็นที่จะให้มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามนำองค์ความรู้มาช่วยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยที่ประชุมได้เสนอให้ หมู่ 8 บ้านใหม่ชัยมงคล เป็นต้นแบบความเข้มแข็งของการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม เพื่อผลของการศึกษาในครั้งนี้จะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ ได้นำไปเป็นแนวทางวางแผนและประยุกต์ใช้เพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่หมู่บ้านอื่นๆ ของตำบลโพธิ์ต่อไป

การพัฒนาโจทย์วิจัย (แผนที่ทิศทางการวิจัย Research mapping ของประเด็นวิจัย)

การเสริมสร้างทีมอาสาสมัครให้เป็นต้นแบบความเข้มแข็งของการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม

ปัญหาเชิงพื้นที่หรือเชิงปัญหาเชิงสถานการณ์ (Main Idea) (โดยเฉพาะหลักฐานเชิงประจักษ์ของพื้นที่ที่บ่งบอกถึงความจำเป็นของปัญหาที่ทำการวิจัย เช่น สถานการณ์/ข้อมูลเชิงสถิติ ฯลฯ)

ประชาชนเห็นว่าขยะที่เกิดขึ้นเป็นหน้าที่ของหน่วยงานท้องถิ่นที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้มีการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมเพื่อลดปริมาณขยะที่ต้นทาง

สรุปหลักการและเหตุผล (Main Idea) (ว่าทำไมจึงต้องวิจัยเรื่องนี้)

การจัดการคัดแยกขยะอันตราย

ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่วิจัย (ลักษณะทางกายภาพ/ชีวภาพ/เศรษฐกิจ/สังคม)

องค์การบริหารส่วนตำบลโพน ตั้งอยู่บริเวณทางทิศใต้ของตัวอำเภอคำม่วง ประมาณ 9 กิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 78 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 598 กิโลเมตร มีอาณาเขตการปกครองติดต่อกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลทุ่งคลอง	อำเภอคำม่วง	จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลเนินยาง	อำเภอคำม่วง	จังหวัดกาฬสินธุ์ และ ตำบลโนนศิลา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลนาบอน	อำเภอคำม่วง	จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลหนองช้าง	อำเภอสหัสขันธ์	จังหวัดกาฬสินธุ์

ประชากรทั้งสิ้น จำนวน 2,841 คน แยกเป็นชาย 1,384 คน หญิง 1,457 คน

(ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2559)

ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลโพน มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นลำห้วย ซึ่งลำห้วยสายหลักไหลผ่านคือลำห้วยสังกะ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพาน ไหลลงทางทิศใต้ มารวมกันที่เขื่อนลำปาว ทำให้ในฤดูฝนมักจะมีน้ำท่วมบริเวณที่ลุ่มติดลำห้วย ลักษณะของดินเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การทำการเกษตรในช่วงฤดูฝนและมักแห้งแล้งในฤดูแล้ง ทรัพยากรป่าไม้เป็นจำพวกไม้เต็ง รั้ง และไม้พลวง

สภาพทางสังคมที่สำคัญได้แก่

1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน จำนวน 2 แห่ง ได้แก่

-ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดใหม่แสงอุทัยสามัคคี จำนวนนักเรียนประมาณ 20 คน

-ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดโพธิ์ชัยหนองของแมว จำนวนนักเรียนประมาณ 51 คน

2) สาธารณสุข ประกอบด้วย

-โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโพน 1 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญได้แก่

1) แหล่งน้ำธรรมชาติ_ประกอบด้วยลำห้วยและลำน้ำ จำนวน 5 สาย บึงและหนองน้ำจำนวน 7 แห่ง

2) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ประกอบด้วยฝายจำนวน 2 แห่ง บ่อน้ำตื้นจำนวน 3 แห่ง บ่อโยกจำนวน 1 แห่ง ระบบประปาหมู่บ้านจำนวน 4 แห่ง และสระน้ำจำนวน 8 แห่ง

3) ป่าไม้ ในพื้นที่มีลักษณะเป็นป่าไม้ขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ ไม้ขนาดใหญ่มีไม่มากจะมีในพื้นที่ของที่
สาธารณะตอนเจ้าปู่ เช่นต้นประดู่ ต้นยางนา ต้นตะเคียน ไม้เต็งรัง เป็นต้น

4) ทรัพยากรดิน พื้นที่ส่วนใหญ่สภาพเป็นที่ราบลุ่ม เป็นดินร่วนปนทรายเหมาะแก่การเกษตร เช่น
ปลูกข้าว ทำสวน ฯลฯ มีสภาพดินร่วนปนทรายช่วงฤดูร้อน ดินมีสภาพแห้งแล้ว เพราะขาดน้ำดินไม่ซึมซับน้ำ
ด้านเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่

1) การเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทำการเกษตรกรรมได้แก่ทำ
นา ปลูกข้าว ไร่มัน ลำปะลั้ว อ้อย ข้าวโพด ถั่วลิสง ส่วนพืชเศรษฐกิจ คือ พุทรา ยางพารา มะม่วง
 เป็นต้น รวมทั้งที่เหลื่อประกอบอาชีพส่วนตัวและรับจ้าง

2) การประมง ประชาชนส่วนใหญ่จะมีการทำประมงเป็นรายได้ของครอบครัวแต่ทำขนาดเล็กสำหรับ
ใช้บริโภคยังไม่มีในการทำประมงเพื่อการค้าขาย

3) การปศุสัตว์ ประชาชนในพื้นที่ มีการปศุสัตว์ คือ การเลี้ยงควาย และการเลี้ยงสุกร ในบางหมู่บ้าน

4) การบริการ หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยปั้มน้ำมันและก๊าซ 4 แห่ง
โรงสี 5 แห่ง ร้านค้า 21 แห่ง ร้านซ่อมรถยนต์และจักรยานยนต์ 4 แห่ง ร้านเหล็กตัด 1 แห่ง ร้านจำหน่ายวัสดุ
ก่อสร้าง 3 แห่ง ร้านเสริมสวย 2 แห่ง ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า 4 แห่ง ร้านรับซื้อของเก่า 1 แห่ง ศูนย์วัฒนธรรม (คณะ
หมอลำ) 1 แห่ง ร้านอาหาร 6 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 1 แห่ง ร้านจำหน่ายโลงศพ 1 แห่ง ร้านจำหน่าย
เนื้อวัว 1 แห่ง บริการห้องเช่า 11 แห่ง ร้านจำหน่ายตู้เตียง 1 แห่ง ร้านจำหน่ายอาหารสัตว์ 1 แห่งร้าน
จำหน่ายอุปกรณ์การเกษตร 1 แห่ง บริการเช่าติดตั้งเสาโทรศัพท์ 1 แห่ง

5) กลุ่มอาชีพ ประกอบด้วย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าไหมแพรวา บ้านหนองบอน หมู่ 10 กลุ่ม
แม่บ้านเกษตรกรทอผ้าไหมแพรวา บ้านหนองซอแมวหมู่ 9 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองบอนสามัคคี
บ้านหนองบอน หมู่ 10 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหนองซอแมวแพรวา บ้านหนองซอแมวหมู่ 9 กลุ่มแม่บ้าน
กระเป่าถักโพนนาเรียงหมู่ 6 กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านใหม่ชัยมงคลหมู่ 8 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโพน
นาเรียงหมู่ 6

6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมเกี่ยวกับหมอลำกลอน สำหรับภาษาถิ่น
คือ ภาษาลาวและภาษาภูไท และมีประเพณีที่สำคัญดังนี้

- งานประเพณีสงกรานต์	ช่วงเวลาจัดงาน	เดือนเมษายน	ของทุกปี
- งานประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ	ช่วงเวลาจัดงาน	เดือน 4	ของทุกปี
- งานประเพณีบุญบั้งไฟ	ช่วงเวลาจัดงาน	เดือน 6	ของทุกปี
- บุญเลี้ยงบ้านหรือเลี้ยงเจ้าปู่	ช่วงเวลาจัดงาน	เดือน 6	ของทุกปี
- งานประเพณีเข้าพรรษา	ช่วงเวลาจัดงาน	เดือน 8	ของทุกปี
- งานประเพณีออกพรรษา	ช่วงเวลาจัดงาน	เดือน 11	ของทุกปี

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาสภาพสถานการณ์การจัดการขยะของชุมชน
- 2 เพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ
- 3 เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบ
- 4 เพื่อถอดบทเรียนแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในพื้นที่ หมู่ 8 บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษา คือ ครัวเรือนตามทะเบียนราษฎร์ของหมู่ 8 บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 270 หลังคาเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลโพน, 2560)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริงตามทะเบียนราษฎร์ของหมู่ 8 บ้านใหม่ชัยมงคล จำนวน 92 หลังคาเรือน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่าร้อยละ 25

3. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม

การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานวิจัยนี้ ได้ให้กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 11 คน เป็นกลไกดำเนินการหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ เริ่มตั้งแต่ร่วมในการค้นหาประเด็นปัญหา ร่วมคิดวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล

4. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาสาระของการศึกษานี้ ได้แก่

- 1) การศึกษาสภาพสถานการณ์การจัดการขยะของชุมชน : ทำการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิของสถานการณ์และหาประเด็นปัญหาขยะ
- 2) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ: ทำการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจการจัดการขยะ และเปิดโอกาสให้กลุ่มได้เสนอแนวทางในการจัดการขยะโดยคำนึงถึงบริบทที่เหมาะสมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) การศึกษาแนวทางในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน : ร่วมกันดำเนินการปฏิบัติตามแนวทางที่เสนอในการจัดการขยะโดยคำนึงถึงบริบทที่เหมาะสมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) การประเมินแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ : ทำการถอดบทเรียนแนวทางการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของกลุ่ม อสม.

5. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้ศึกษาในช่วงเวลาระหว่างวันที่เริ่มต้น 1 ตุลาคม 2560 วันที่สิ้นสุด 30 กันยายน 2561

ระเบียบวิธีวิจัย (เขียนแบบย่อๆ)

1. แหล่งข้อมูล [***2]

1.1 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ของหมู่ 8 บ้านใหม่ชัยมงคล จำนวน 11 คน เป็นกลุ่มแกนหลักในการส่งเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ

1.2 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ ประชาชนในครัวเรือนตามทะเบียนราษฎร์ของหมู่ 8 บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 270 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลโพน, 2560)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ ตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริงตามทะเบียนราษฎร์ของหมู่ 8 บ้านใหม่ชัยมงคล จำนวน 92 ครัวเรือน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่าร้อยละ 25

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีวิธีการวิจัยแบบผสมผสานด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยเครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย การให้ความรู้แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การประชุมกลุ่มย่อย โดยองค์ประกอบของเครื่องมือเป็นดังนี้

- การให้ความรู้/การสนทนากลุ่ม/การประชุมกลุ่มย่อย : ประกอบด้วยตัวแทนของแต่ละครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

- แบบสอบถาม : ประกอบด้วยเนื้อหาจำนวน 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการขยะ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการขยะ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการดังนี้

1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

² หมายเหตุ

- จำนวนผู้เข้าร่วมงานวิจัย มีใครบ้างและจำนวนกี่คน (ทีมนักวิจัย/ประชากร/กลุ่มตัวอย่างงานวิจัย)
- ผู้ที่มีบทบาทหลักในการให้ข้อมูลประเด็นปัญหา (Key Informant) ผู้นำ/ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย/อื่นๆ)

2) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้บริหารและผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลโพน

3) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการให้ กลุ่ม อสม. นำแจกแบบสอบถามให้แก่ตัวแทนของแต่ละครัวเรือนที่ อสม. รับผิดชอบคนละ 10 ชุด

4) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ในแบบบันทึกที่สร้างขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการประชุมกลุ่มย่อย จะนำมาวิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปประเด็นหลักและอธิบายเชิงพรรณนา

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามโดยใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลหาจำนวนและค่าร้อยละในแต่ละข้อคำถาม

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชน เป็นข้อคำถามพฤติกรรมจำนวน 4 ด้าน ด้านละ 3 ข้อ ได้แก่ ด้านการคัดแยกขยะ ด้านการลดการเกิดขยะ ด้านการนำขยะ/เศษวัสดุมาใช้ใหม่ และด้านการกำจัดขยะ แต่ละข้อให้เลือกตอบในพฤติกรรมวิธีการปฏิบัติมี 3 ตัวเลือกได้แก่ ปฏิบัติบ่อย ปฏิบัติบางครั้ง และไม่ปฏิบัติเลย ผลคะแนนที่ได้จะนำมาแบ่งระดับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยออกเป็น 3 ระดับได้แก่ พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในระดับสูง ปานกลาง และต่ำ โดยการแปลผลเป็นดังนี้

ระดับพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอย	ช่วงคะแนนเฉลี่ย
ระดับพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยอยู่ในระดับสูง	2.34-3.00
ระดับพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยอยู่ในระดับปานกลาง	1.67-2.33
ระดับพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยอยู่ในระดับต่ำ	1.00-1.66

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการขยะ เป็นข้อคำถามในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการขยะ จำนวน 10 ข้อ แต่ละข้อให้เลือกตอบความคิดเห็นมีให้ 5 ตัวเลือกได้แก่ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยที่สุด แล้วหาค่าเฉลี่ยของคำตอบในแต่ละประเด็น โดยใช้เกณฑ์ในการแปลผล ดังนี้

ระดับความคิดเห็นด้วย	ช่วงคะแนนเฉลี่ย
ระดับความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด	4.51 - 5.00
ระดับความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก	3.51 - 4.50
ระดับความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับปานกลาง	2.51 - 3.50
ระดับความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับน้อย	1.51 - 2.50
ระดับความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับน้อยที่สุด	1.00 - 1.50

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการขยะ เป็นข้อที่ให้เสนอแนะมีลักษณะเป็นปลายเปิด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเป็นดังนี้

1. สถานการณ์ขยะของตำบลโพน พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลโพน มีรถขยะช่วยในการเก็บขนรวบรวมขยะของแต่ละหมู่บ้านแบบวันเว้นวัน โดยกลุ่ม อสม.เห็นร่วมกันว่าขยะอันตรายโดยเฉพาะถ่านไฟฉายเป็นประเด็นปัญหาเนื่องจากมีขนาดเล็กและใช้กันทุกครัวเรือน แต่เป็นสิ่งที่คนในชุมชนจะทิ้งรวมลงถังขยะซึ่งองค์การผลการวิจัยเป็นดังนี้

2. ผลการศึกษาพฤติกรรมและความคิดเห็นในการจัดการมูลฝอยของประชาชนตำบลโพน พบว่า โดยภาพรวมประชาชนมีพฤติกรรมในการจัดการขยะระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.0779$, S.D.=0.7013) และมีความเห็นด้วยในการจัดการขยะระดับมาก ($\bar{X}=4.2576$, S.D.=0.6679) และกลุ่ม อสม.ได้ร่วมกันหาแนวทางการบริหารส่วนตำบลโพนจะกำจัดขยะที่เก็บรวบรวมมาโดยวิธีการฝัง

3. การประเมินผลจากการถอดบทเรียน พบว่า การดำเนินกิจกรรมการคัดแยกขยะถ่านไฟฉายช่วยทำให้เกิดความตระหนักถึงปริมาณของขยะอันตรายที่ถูกทิ้งสู่สิ่งแวดล้อม และประชาชนให้ความร่วมมือด้วยดี กลุ่ม อสม.จึงเห็นร่วมกันว่าจะให้มีการจัดตั้งกลุ่มรับซื้อขยะจากประชาชนที่สนใจสมัครเป็นสมาชิกอาสาสมัครสิ่งแวดล้อม โดยโครงการที่จะเกิดขึ้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการจากองค์การบริหารส่วนตำบลโพน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยผลการศึกษาพฤติกรรมในการจัดการมูลฝอยของประชาชนตำบลโพน พบว่า โดยภาพรวมประชาชนมีพฤติกรรมในการจัดการขยะระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนเคยชินกับการมีรถเก็บขนขององค์การบริหารส่วนตำบลจึงไม่ได้ให้ความสำคัญในการคัดแยกและลดปริมาณขยะที่ต้นทางสอดคล้องกับการศึกษาของสุรพงษ์ เล็กสมบูรณ์ (2557) ในขณะที่มีระดับความคิดเห็นด้วยกับการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลในระดับมาก ซึ่งการดำเนินการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรปกครองท้องถิ่นกับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้นต้องได้รับความจริงใจ โดยจากการผลการวิจัยของทิวา ประสุพรรณ และคณะ(2559) พบว่ารูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมสมควรประกอบด้วยองค์กรปกครองท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการ เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาขยะในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการคิดและดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ .

บทบาทขององค์กรหลัก 4 องค์กร (ศจค./อปท./ชุมชน/สถาบันวิชาการ) (อธิบายแยกรายองค์กร)

ในงานวิจัยนี้เป็นการดำเนินงานระหว่างชุมชนซึ่งเป็นผู้คิดผู้ลงมือในการที่จะจัดการขยะของตนเองและมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามทำหน้าที่ให้ความรู้ คำแนะนำและเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินงาน

การสังเคราะห์องค์ความรู้และนวัตกรรม

1. ที่ตั้งหรือสถานที่ของ Research LAB ในชุมชน (ชุมชน/หมู่บ้าน) และการเชื่อมต่อผ่านทาง Research LAB (เช่น กลุ่ม/LINE/Mail/โทรศัพท์/ผู้ประสานงานกลาง)
ศาลาชุมชนบ้านใหม่ชัยมงคล และการเชื่อมต่อทางไลน์กลุ่ม โทรศัพท์และการลงพื้นที่
2. Research LAB จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
 - ชุมชนรับทราบข้อมูลเชิงวิชาการเกี่ยวกับขยะในพื้นที่ของตนเอง
 - สมาชิก อสม.ทุกคน สามารถเรียนรู้การเก็บข้อมูลวิชาการเชิงวิทยาศาสตร์
3. หลักการที่เป็นเงื่อนไขของความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา..... (ประเด็นที่ได้ทำวิจัย) ได้แก่ (สรุปประเด็นเงื่อนไข หรือตัวแปรอะไรบ้างที่นำไปสู่ความสำเร็จ พร้อมอธิบายความว่ามันทำงานอย่างไรถึงส่งผลให้เกิดความสำเร็จ)
 - ความใส่ใจ ใฝ่รู้และมุ่งมั่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของกลุ่มสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชนบ้านใหม่ชัยมงคล

ความเป็นพันธมิตรสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม University Engagement

1. ร่วมคิดร่วมทำแบบหุ้นส่วน (Partnership)
มหาวิทยาลัยโดยนักวิชาการและนักศึกษาได้ร่วมคิดร่วมเรียนรู้ในการจัดการขยะกับชุมชน
2. เกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Mutual benefit)
มหาวิทยาลัยโดยนักวิชาการและนักศึกษาได้โจทย์ในการนำความรู้เชิงทฤษฎีสู่การลงมือทำจริงในพื้นที่ โดยชุมชนเป็นผู้เปิดโอกาสและรับประโยชน์จากความรู้ในห้องเรียนสู่การจัดการขยะจริง
3. มีการใช้ความรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Scholarship)
มหาวิทยาลัยโดยนักวิชาการและนักศึกษาได้ใช้ความรู้สู่การเรียนรู้ในสถานการณ์จริงกับชุมชน
4. เกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้ (Social impact)
ชุมชนมีการคัดแยกขยะถ่านไฟฉายไม่ปนกับขยะทั่วไป และองค์การบริหารส่วนตำบลโพนสามารถทราบปริมาณและเก็บรวบรวมได้

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยพบว่า ชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ท้องถิ่นเกิดความยั่งยืนได้ หากได้รับการส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมประเมินผลย่อมนำไปสู่การจัดการตนเองได้ในทุกๆเรื่อง

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) หน่วยงานท้องถิ่นควรมีนโยบายและงบประมาณสนับสนุนส่งเสริมประชาชนในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนตนเอง

2) หน่วยงานท้องถิ่นและผู้นำชุมชนควรมีการรณรงค์และกระตุ้นให้ประชาชนได้ตระหนักและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยครัวเรือนได้อย่างถูกต้องตามหลักการอย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะเป็นการใช้ขยะ การใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานเชิงพื้นที่ และขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามในการเป็นผู้ประสานและอำนวยความสะดวกการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง (เฉพาะที่อ้างอิงในบทความ)

ทิวา ประสุวรรณ ศิริวัฒน์ จิระเดชประไพ ดารากร เจียมวิจักขณ์ และปรีชา ดิลกวุฒิสิทธิ์. (2559). การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 11(1), 45-61.

สุรพงษ์ เล็กสมบุญ. (2557). กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมของเขตเทศบาลกาฬสินธุ์. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 7(1), 126-146.